



سرشناسه	: اعرافی، علیرضا، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: تربیت فرزند با رویکرد فقهی / علیرضا اعرافی؛ تحقیق و نگارش سیدنقی موسوی.
مشخصات نشر	: قم: موسسه اشراق و عرفان، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۲ ص.: جدول.
شابک	: ۲۰۰۰۰۰ ریال : ۴-۱-۹۴۱۲۹-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۲۴ - ۲۳۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
شناسه افزوده	: موسوی، سیدنقی، ۱۳۵۷ - ، گردآورنده
موضوع	: آموزش و پرورش (فقه)
موضوع	: تربیت خانوادگی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: اخلاق اسلامی
رده بندی کنگره	: ۶۸ الف / ۶ / ۱۹۸ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۳۷۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۸۴۸۵۳

علیرضا اعرافی

تربیت فرزند با رویکرد فقهی

از سری بحث‌های فقه تربیتی | ۳

تحقیق و نگارش: سید نقی موسوی



نشر اشراق و عرفان



تربیت فرزند با رویکرد فقهی

علیرضا اعرافی

تحقیق و نگارش..... سیدنقی موسوی
ناشر..... موسسه اشراق و عرفان
ویراستار..... احمد رضانی
صفحه آرایی..... حسن مختاری
نوبت و تاریخ چاپ..... دوم/تابستان ۱۳۹۵
لیتوگرافی، چاپ و صحافی..... سازمان چاپ اسراء
شمارگان..... ۱۰۰۰ نسخه
قیمت..... ۲۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای موسسه اشراق و عرفان محفوظ است

ISBN : 978-600-94129-1-4

www.eshragh-erfan.com
info@eshragh-erfan.com

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰
نمابر: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

آدرس: ایران، قم، خیابان معلم، کوچه ۸، کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

کانال تلگرام: @EshraghErfan



فهرست مطالب

سخن مؤسسه	۹
پیش‌گفتار	۱۱

فصل اول: کلیات / ۱۳

فصل دوم: تربیت اعتقادی

دلیل ۱: آیه وقایه	۲۳
دلیل ۲: عبارتی از رساله الحقوق	۳۸
دلیل ۳: اولویت و یا مقدمیتِ وظیفه تربیت عبادی	۴۱
دلیل ۴: روایاتِ «آموزش لا اله الا الله»	۴۲
دلیل ۵: سیره انبیا و ائمه علیهم‌السلام در تربیت اعتقادی فرزندان	۴۶
دلیل ۶: اولویت یا مقدمیتِ وظیفه والدین در تعلیم قرآن و حدیث	۴۶
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۵۳

فصل سوم: تربیت عبادی

- مسئله اول: وظایف والدین در تربیت عبادی ٦٠
دلیل ١: آیه وقایه ٦٠
دلیل ٢: عبارتی از رساله الحقوق ٦١
دلیل ٣: سیره معصومان (علیهم السلام) در تربیت عبادی فرزندان ٦٤
مسئله دوم: وظایف والدین در آموزش نماز ٦٧
دلیل ٤: آیه دستور به «امر به نماز» ٦٨
دلیل ٥: روایات برنامه آموزش نماز به فرزند ٧٢
دلیل ٦: سیره معصومان (علیهم السلام) در آموزش نماز به فرزند ٨٧
مسئله سوم: وظایف والدین در آموزش روزه ٨٩
دلیل ٧: روایت امر به روزه ٩٠
دلیل ٨: روایات مؤاخذه بر روزه ٩٢
دلیل ٩: روایات روزه تمرینی ٩٤
مسئله چهارم: وظایف والدین در آموزش مستحبات ٩٦

فصل چهارم: تربیت عاطفی

- مسئله اول: وظایف والدین در مهرورزی و تربیت عاطفی ١٠٦
دلیل ١: آیه وقایه ١٠٧
دلیل ٢: روایات تأدیب ١٠٨
دلیل ٣: روایات ابراز محبت به فرزند ١١١
مسئله دوم: حدود مهرورزی ١١٨
مسئله سوم: جهت دهی به تربیت عاطفی ١٢٢
دلیل ٤: ادله ایجاد و تثبیت محبت خدا و اولیای الهی در دل فرزند ١٢٢
مسئله چهارم: روش های مهرورزی و تربیت عاطفی ١٢٥
دلیل ٥: روایات رحم بر فرزندان ١٢٥

- دلیل ۶: روایات تصابی..... ۱۲۷
- دلیل ۷: روایات اِکرامِ فرزند..... ۱۲۹
- دلیل ۸: روایات بوسیدن فرزند..... ۱۳۱

فصل پنجم: تربیت جنسی

- مسأله اول: وظایف والدین در تربیت جنسی..... ۱۴۰
- دلیل ۱: آیه صیانت از فرزند..... ۱۴۱
- دلیل ۲: آیه یاری فرزندان در پاکدامنی..... ۱۴۱
- دلیل ۳: آیه زمینه‌سازی برای حرام..... ۱۴۳
- جمع‌بندی و ویژگی‌های این وظیفه..... ۱۴۴
- مسأله دوم: پنهان‌کاری در روابط زناشویی..... ۱۴۷
- مسأله سوم: آموزش استیذان (اجازه گرفتن)..... ۱۵۲
- دلیل ۴: آیه استیذان (اجازه گرفتن)..... ۱۵۲
- جمع‌بندی مسأله..... ۱۶۰
- مسأله چهارم: جداسازی بستر خواب فرزندان..... ۱۶۱
- دلیل ۵: صحیحہ عبدالله بن میمون..... ۱۶۱
- دلیل ۶: روایات جداسازی بستر کودک ده ساله از بستر بانوان..... ۱۶۲
- دلیل ۷: روایات جداسازی پس از شش‌سالگی..... ۱۶۳
- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۱۶۹

فصل ششم: تربیت جسمانی

- مسأله اول: حضانت..... ۱۷۷
- دلیل ۱: آیه ائتمار..... ۱۷۸
- دلیل ۲: روایات مراحل تأدیب..... ۱۸۱
- دلیل ۳: روایات حضانت..... ۱۸۶
- دلیل ۴: سیره عقلا..... ۱۸۹
- مسأله دوم: نفقه..... ۱۹۲

- دلیل ۶: آیات ضمانتِ روزی فرزندان..... ۱۹۳
- دلیل ۷: آیه اجرت رضاع..... ۱۹۵
- دلیل ۸: روایات نفقه فرزند..... ۱۹۶
- دلیل ۹: سیره عقلا..... ۱۹۹
- مسأله سوم: رضاع..... ۲۰۱
- دلیل ۱۰: آیه «رضاع حولین کاملین»..... ۲۰۲
- جمع بندی و نتیجه گیری..... ۲۰۵
- پیوست: بررسی سند رسالة الحقوق..... ۲۰۸
- نمایه: آیات..... ۲۱۷
- نمایه: روایات..... ۲۱۸
- نمایه: اصطلاحات..... ۲۲۲
- کتابنامه..... ۲۲۴

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دو چندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه‌ی تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه‌ی علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه‌ی دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً تحولاتی جدید در مجموعه‌ی دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است، ثانیاً زندگی انسان معاصر به واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است، ثالثاً شکل‌گیری نظام‌سازی اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه‌ی دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت‌بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«مؤسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی و ریاست عالی آیت‌الله اعرافی آغاز کرده است، در عین تأکید بر اصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش در زمینه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام‌سازی اسلامی»، «پرورش پژوهشگران صاحب‌نظر در عرصه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

هدایت فرایند تربیت، ضرورتی است که دانش‌هایی چند، برای پاسخ‌گویی بدان به‌کارگرفته شده‌اند؛ اما آنچه در این میان، تأمین‌کننده بُعد حجیت و استناد دینی گزاره‌های تأثیرگذار بر فرایند تربیت است، دانش اصیل و پویای «فقه» است که در سیر تحول خود، با تأسیس گرایش جدید «فقه تربیتی» داعیه‌دار تحقق این مطلوب شده است، کتاب حاضر، پاسخی نیمه استدلالی، به برخی سوالات تربیتی ارائه‌داده که مستند به مطالعات پیشین تمام استدلالی منتشر شده در مجموعه «فقه تربیتی» است.

«مؤسسه اشراق و عرفان» بر خود لازم می‌داند از حضرت آیت‌الله اعرافی که با همراهی گام‌به‌گام در تولید و و اعمال نظارت و ارزیابی نهایی، امکان به ثمر رسیدن این اثر را فراهم آورده‌اند، تشکر کند. همچنین از تلاش‌های حجت‌الاسلام سیدنقی موسوی، در تحقیق و تنظیم و نیز از زحمات حجج اسلام آقایان مصطفی محامی و محمدتقی اکبرنژاد در ارزیابی این نوشتار تقدیر می‌شود.

امید است صاحب‌نظران و اندیشوران حوزه و دانشگاه، موسسه‌ی اشراق و عرفان را به‌منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده‌ی خود محروم نسازند.

پیش‌گفتار

اهمیت و سرنوشت‌ساز بودن تعلیم و تربیت، ضرورتِ رَویایی، اعتبار و حجّیت دستوراتِ عمل‌های تربیتی را دوچندان می‌سازد؛ از این‌رو لازم است میان دانش فقه و علوم تربیتی، داد و ستد برقرار شود. یکی از مظاهر این داد و ستد، تعیین اصول و روش‌های تربیتی بر اساس روش‌شناسی فقهی است. این ایده، نویدبخشِ تأسیس «فقه تربیتی» است. «فقه تربیتی» یکی از بخش‌های تکمیل‌کننده «نظام تربیتی اسلام» است که برای استنباط احکام شرعی مربیان، متربیان و همه عوامل انسانیِ دخیل در تربیت رسمی و غیررسمی می‌کوشد. آیت‌الله علیرضا اعرافی در سال‌های اخیر به ایده‌پردازی و ترویج این بحث جدید پرداخته است. جلساتِ تدریس این موضوع، در سطح خارج فقه تربیتی، هفته‌ای دو جلسه در حوزه علمیه قم برگزار می‌شود.

کتاب پیش‌رو، تقریری است از درس‌های استاد اعرافی^۱ که در هفت فصل، سامان یافته است. فصل اول به کلیات پژوهش اختصاص داده شد. فصل‌های بعدی، به

۱. کتاب حاضر، برداشتی از حدود ۸۰ جلسه است که در مقطع زمانی، بهمن ۸۷ تا فروردین ۹۰ ارائه شده است.

ترتیب، ساحت تربیت اعتقادی، تربیت عبادی، تربیت عاطفی، تربیت جنسی و تربیت جسمانی را در دستور کار خود قرار داده و در هر ساحت از منظر فقهی، مسئولیت‌های والدین را در فرزندپروری، بررسی و احکام شرعی آن را استنباط کرده است؛ همچنین این کتاب، شامل یک پیوست است.

شایسته است ذکر شود که نوشتار حاضر، به لحاظ جامعیت و گردآوری تمام عرصه‌ها و روش‌های تربیتی و نیز داشتن رویکردی نظام‌گونه و ترسیم نظام اولویت‌ها در تربیت خانوادگی و مقایسه آن با دیگر ساحت‌های تربیتی و نیز دیگر عوامل تربیتی (مانند حکومت، رسانه، مدرسه، نهاد آموزش و پرورش و ...) هیچ ادعایی ندارد و تنها بخشی از مسائل را در این باره بررسی کرده است. بنابراین نوشتار پیش رو در حد مقدمات خود، تنها پنج ساحت (تربیت اعتقادی، عبادی، عاطفی، جنسی و جسمانی) را بررسی و مسئولیت‌های فرزندپروری والدین را از نظر حکم شرعی، واکاوی کرده است.

در پایان، شایان ذکر است از استاد اعرافی بخاطر القای درس، ارائه چهارچوب و نظرات نهایی و همچنین از محقق محترم حجت الاسلام سیدنقی موسوی بخاطر تحقیق و نگارش این اثر تشکر شود.

همچنین از حجج الاسلام آقایان احمد امامی‌راد، محمدقاسم رجایی، مهدی شکراللهی، حسین مولودی و ستار همتی بخاطر همکاری در تحقیقات اولیه و همکاری‌های حجت الاسلام صمد سعیدی مدیر موسسه اشراق و عرفان و دیگر همکاران در این موسسه قدردانی شود. بی‌شک انتقادات و پیشنهادات صاحب‌نظران چراغ‌راهی برای پیش‌برد «فقه تربیتی» و خدمتی به پژوهش در عرصه «تربیت اسلامی» خواهد بود.

مدیر گروه فقه تربیتی